

Việc khai phá đất hoang và vấn đề nhân công ở Đông-dương

(La colonisation des terres incultes et le problème de la main-d'œuvre en Indochine)
Của quan cai-trị P. Pasquiere, đồng-lý phủ Toàn-quyền kiêm quản Ngoại-giao, nam thành sài-son ra.

(tiếp theo)
Từ đầu thế giới, tôi chỉ kể những phương-lược khản khổ, mà nói rằng vụng-đẽ ấy xưa nay chỉ thấy mấy nhà nghĩ luận ngẫu hứng bàn mành mà thôi, chớ chưa từng thấy ai chuyên cần nghiên cứu, mà những điều nghiệm ra được chưa từng thấy đặt thành lệ luật bao giờ.

B) - **Những lệ luật về nhân-công.**
Đến như vấn đề nhân-công thì không vậy.
Lẽ đặt ra trước như về nông-nghề nhân công ở Bắc-kỳ chớ không phải ở Nam-kỳ, nghị-định ngày 17 Aout 1896.
Nghị-định ấy soạn ra để các nhà chủ đồn điền dùng, không có nói gì đến cái ước khế của hai bên, chỉ nói rằng phải mở ra một cái số cái để ghi tên, định số, những người đi làm mướn cho các đồn điền, và đặt ra một cái tên tùy thân riêng cho những người ấy mà thôi. Còn sự lập thôn ấp thì để cho các chủ đồn điền tùy ý muốn lập thì lập.
Nghị-định ấy chỉ làm ích cho việc cai-trị, việc thuế và việc cảnh sát mà thôi.

Cũng một năm ấy, soái-phủ Nam-kỳ có làm ra một tờ nghị-định, định làm ra một thứ thể tùy thân riêng cho những kẻ đi làm công các đồn điền, trừ thân thể cho những kẻ ấy, mà không nói động gì đến những cách thức làm việc đồng thể nào. Vậy thì việc có công ở đồn xứ, thiệt là tùy ý chủ với người làm.

Năm 1898, nước Cao-mên định dùng một thứ lệ luật đã có sẵn, trước vẫn thi-hành, duy chỉ thêm một điều, phàm các hiệp đồng có công phải có một bản sao lưu chiếu tại số nhà-nước.

Ngày 26 Aout 1899 mới có nghị-định quan Toàn-quyền định các thể lệ có công phải giao ước ở trong các tờ hiệp đồng của những chủ Tây với người Annam làm thợ, hoặc đi ở. Nghị-định ấy đặt ra quyền số "livret" của thợ Annam, định cách trưng trị những tội người làm công chủ, những tội kẻ làm công không vâng lệnh chủ và những tội rõ rệt người làm công của nhà người ta bỏ việc. Lại định rằng phàm những người đi làm công có việc oan ức đối với chủ, có quyền thưa với quan sở tại, tùy việc hoặc phân xử, hoặc chuyển đệ cho quan thẩm-phán nào có quyền phân xử.

Trong nghị-định ấy, lại có một điều nói rằng những người làm công phạm tội, quan có thể đòi hình phạt giam, hoặc phạt tiền, ra bao nhiêu ngày công cũng được.
Đến ngày 7 Février 1902, lại có nghị-định nói rằng nghị-định ngày 26 Aout 1899, đem thi-hành cả trong các hạt Trung-kỳ, Nam-kỳ và Cao-mên. Ở Lào thì mãi đến ngày 31 Décembre 1911 mới có nghị-định bổ các thi-hành nghị-định ấy.
Về sau có các tỉnh miền tây xứ Nam-kỳ việc khai khẩn mới ngày một thêm phát đạt, Toàn-quyền phủ lại phải định lệ riêng cho việc dùng người làm ở các đồn điền lớn (13 avril 1909).

(Còn nữa).

HƯƠNG TRUYỀN

(Echos)
Chết oan
Có một tên chinoa kia đã xin giấy xuất khẩu mà vì một thùng lỏi, buồn, bèn đi chơi lỏi nhà máy Vạn-đức-Nguyên cholon, lần lần bước vào đóm máy xay lúa, đứng lỏi bỗng gục bị máy kéo đầu cắt đứt mà lỏi đi cùng giàng; chừng lọt theo 900 trắng mà ra thì đã nát như tương. Ở hò.
Vi chồng phò lý phương xa
Bà vợ ở nhà, vào đơn xin đi
Vợ quán-Nguyễn soái Lữ-tông (là cũ lao mủ-ni) phân nàn vi chồng phò lý lâu ngày, bèn vào đơn xin đi chồng.
Ấy là đờn bà Huệ kỳ, chắc cũng là phe nữ-quyền.

Đờ ướt
Cỡ hơn 1500 thùng đổ ở bên Tây gọi theo tàu André Lebon sang qua Saigon. Đi đến Singapore bị dông, nước vô bảm tàu ướt hết đủ đạt gửi theo Cou-li postal và đổ gởi trên có 8.000 thùng cùng ướt. Cả thủy tay để tại kho nhà rỗng dờ từ già, đợi soạn lực ra rồi sẽ kêu chủ mua đờn tinh.

THÔNG BÁO

(Informations)
ĐÔNG-DƯƠNG
(Indochine française)
Nam-Kỳ

GIA BẠC VÀ GIÁ LŨA
Giá bạc kho nhà-nước... 4 f. 20
Giá lúa, 12 68 kil. chở tới nhà máy Chơ-lon (bao trề lại) 2 f. 05 tới 2 f. 10.
Saigon

Luyện phải RIÊNG NHAU

Là một điều rất lệ

Nghĩ coi, xử người, người đã bỏ mà còn làm cho ra người hữu dụng, còn như xử ta đây, người mạnh lảnh mà làm ra như kẻ lạt người (1).
Thần dĩ nước mà quốc-dân như vậy thì biết bao giờ mà lảnh cho kịp người.
Nếu này mà muốn cho quốc-dân ta thoát khỏi mấy cái tệ-đoan ấy thì chỉ nhờ có các đảng văn-học-gia, cũng các nhà tư-bản.
Vay học, tôi xin cùng các đảng văn-học-gia hãy gắng công nghiên cứu những cách-trị hòa-học, định lại sách ra, hoặc đứng vô báo mà điều các nhau về những tức-hóa; những nhà có tư-tính thì sống với nhau, đồng tâm hiệp lực lo lắng việc của nước. Nông-thương-kỹ-nghệ, mà như là trong lúc này, mỗi tình cũng nên lập một cái Đảng-Nông-thương-kỹ-nghệ, mà như là trong lúc này, báo xua rầy, trước là báo chí để thông tin về nghề cho chủ nhà thuê làm mướn, mà chỉ độ thể nhi; được như vậy thì giữa các thợ, khổ nươg giàu, lần lần mới biết tương thân tương ái với nhau mà làm cho được phong thuôn tục mỹ rồi, thì tự nhiên các tệ-đoan ấy phải tự tuyệt.
NGUYỄN-CHÁNH-SÁ.

(1) Người mạnh lảnh mà không chịu cử động, không ưa làm tục việc chi, cứ an không nghĩ rồi chẳng chịu làm chi có ích cho đời, thì có khác chi người tàn tật.
(Rút trong Nông-cổ số 62).

Luyện như M. Sít vậy là trực ngôn, ai đi biện bất làm chi, và lại lệt-báo tự thờ chi tự hăng lo nghiên cứu phiên dịch các sách hữu ích cho Đông-bang chiêm nghiệm. Nay ở ngoài Bắc lại có Đông-dương-lạp-chí dạy đủ các khoa phổ-thông, Nam-phong Hà-nội và Đại-nhiệt-lập-chí Long-xuyên phiên dịch các tự trường Âu-châu cho Đàng-bang ta khỏi học lơ lơ Chinoa, đờng ấy há chẳng phải đại công hay sao?

LÀ-NÁC-ÁI.

Gia-định
Gia-định, le 12 Avril 1918.

Kính ông Chủ-bút đực tường, xin ông lấy lòng rộng rãi, xin hành vào quá báo việc tôi đã thí rõ ràng và cũng là hữu ích chung đáng khen.
Chiều ngày 11 avril tôi có đi ngang qua chợ Long-kinh, thuộc về Đờn-Đương-hóa-hạ, hạt Gia-định; tôi thấy thiên hạ chọn chọn chen lẫn chung quanh nhà hội trước chợ, tôi lấy làm ngạc nhiên hồi thăm một ông già thì ông già ấy thuật lại với tôi rằng: Thấy cai tổng Đương-hóa-hạ là ông Nguyễn-vân-Bạch, bày cuộc chơi vui, có ruốc ông Nguyễn-thành-Hương đến hát bóng (Cinema Koki) cho thiên hạ xem mà thiên hạ đồn ồn: này hát nhiều lớp hay lắm tôi trông tới cho mau đứng xem thử. Tôi tánh va xem hát bóng nghe ông già nói vậy thì nhứt định trường tâm cũng ở lại xem như một người hát sa về cũng không muốn gì. Kể một lần tôi thấy trong nhà hội trẻ có tám sắc và bóng hoa lục hổ và nghiêm trọng lắm; có quan phủ Ngọn là chủ quân Nhã-vẻ các viên quan hương chức tụ tập tại nhà công sở đủ mặt. Tôi bèn lên đến gần nghe có mấy ông lính có tinh cuộc chi vui hơn nửa không, thì tôi nghe ông cai tổng Nguyễn-vân-Bạch đọc một bài thần thuyết như sau đây:

Lời thần thuyết
Bẩm quan Chủ-Quân
Nay tôi xin phép quan Chủ-Quân mà tố một đời đờu cho hương chức và người ông có tội đây một đời lỏi: Nhơn vì từ 20 năm ra làm tới nhà nước đến nay đã 30 năm dư, thọ ơn của nhà nước rất nhiều nên ngày nay tôi mới được chức cai-lồng nhì hạng và được nhĩ hàng ngũ tinh: thật thì nhà nước không phụ kẻ làm tôi; on ấy tôi gì tac vào xương cốt của tôi, lại tôi không biết lấy chi mà đáp cho xứng đáng. Nay mầu quốc đang trong cơn binh cách, lỏi xin ra đi công mầu của tôi là tôi đi đến quan chủ tỉnh mà xin phép dâng bầu cuộc hát bóng này trước là tôi, xin mây ông mây bà và người chức ở hàng thủ dân xã tôi người nhiều tài sức đang đương cho mầu quốc đầu giúp cho quân lính nơi chốn chiến trường đăm đăm sừng chải, nâng cực nhọc trăm đôi; còn chúng ta đây được an tịnh hưởng thì lảnh ấm thì hãy nhĩ đến mây người ấy mà tôi chết lòng an nghĩa.

Chúc cho: Đại-Pháp vạn tuế, Annam vạn tuế, Chúc cho: Quan chủ Tỉnh và Quan chủ Quận đặng trường thọ cho trường. Khi đọc lời thì Quan-Phủ đáp từ và cảm ơn thầy Cai-lồng.
Kể đó có cựu thôn trưởng Phạm-dăng-Sanh đáp lại một bài văng tác mà chức cho mầu quốc được đem quân tháng trần và cảm ơn thầy Cai-lồng chẳng nề khó nhọc hay chịu bất nhĩ đặng yên tiền đưng cho mầu quốc trong cơn khó khăn.
Trực thì tôi nghe ban hát tiếng sùng lơn và nhạc thời phò hộ sang mai, mây ông có mặt nơi đó đều loạt cả.
Kể khởi sự hát bóng, Thầy Ng.-thành-Hương lực mây lớp tướng rầy hay thiên-hạ xem thì không mỏi mắt.

Đoạn thầy Cai tổng bèn thân đi quyền tịch, kể đi người nhiều tình hết thấy được 40 \$ 00. 80 tiền này tuy không nhiều song cũng là có lòng hảo đáng khen.
Tôi thấy thầy Cai tổng Đương-hóa-Hạ (Nguyễn-vân-Bạch) bày cuộc hữu ích mà tôi lòng cảm-nghĩa cũng nhà nước nên tôi xin ông Chủ-bút lấy lòng há hỏi chẳng nề chút giấy xin hành vào quá báo; tôi rất cảm ơn và như có sai sấn đờu chi xin ông sai giùm tôi rất cảm ơn ông vô cùng.

Thôi-Hiệp
LÊ-VĂN-NƯỚI

Ô-môn
Bớt tín mới mắc vì nghe mới lảnh.
Tôi hôm mông 8 avril tên Hòa-vân-Dậu hai vợ chồng ngủ trạ lúa, Dậu đem ấy đi bưng đi sông đờu bà lảnh, mây lần đầu thì không có chừng đờu lúa, lần chót ngó ra thì thấy lòng khảm thì ngỡ là anh nó phát sản lúa rồi có đờu đem lại: phân thì một và lảnh, chun tôi vào mùng lấy mền trùn lại. Vợ tôi cũng nghe đi rớt rớt thì ngỡ là Dậu ta đi sông.
Đến sáng mới hay đờu lúa khuyết một ló

quá to; đợi đó vào đó hết 40 thùng mới vào y như cũ.

Bối, bối, re. - Tên khách Triều chấp Trần-Đạt 45 tuổi đi sang lủe về lủe nước ngoài tìm kiếm Lỗ, hai trai to ép xuống vào (cấp sách sang lủe). Đạt hay bèn là bối, bối, trai to bước qua xuống Re đi tước; coi lại mặt hết một bao.

Trung-Kỳ

LÊ NAM-GIAO
(Les fêtes de Nam-giao)
(Tiếp theo)

7. **Tuyên chí đức nghĩa là tế xong tuần rượu** như nhật thức đức « Chúc »
8. **Phân hiế n, tâu thay thành chí chươg,** nghĩa là các quan thay vua mà đi tế các bách thần thì tâu khúc nhạc thay thành.
9. **Á hiến, tâu thay thành chí chươg** nghĩa là tuần rượu thứ hai cúng tâu khúc « Thay hành »
10. **Chung hiến, lập viên thành chí chươg** nghĩa là tuần rượu thứ ba tâu khúc ấy.
11. **Ấm phúc thu hộ nghĩa là khi tế rồi thì lấy hai cái Tôn-tước, một cái đựng rượu một cái để hứng đem dâng vua.**
12. **Trải soạn lủe đờn thanh chí chươg.** - nghĩa là khi tế xong, vua thì tâu nhạc đờn thanh.
13. **Tống thần, tâu hộ thành chí chươg** - nghĩa là tiễn thần thì tâu khúc này.
14. **Phân ngọc bạch, tiễn hộ thành chí chươg** nghĩa là đem giọt ngọc bạch và các tế vật thì tâu khúc ấy.
15. **Lễ tế, tâu khánh thành chí chươg.** - Nghĩa là khi tế xong, vua sẽ tế thì tâu khúc nhạc ấy.

Đội ngọc bạch và các đồ tế vật, không phải là đem đốt hết cả - Ngọc bạch thì đốt hết, tế vật thì đốt một ít, còn thì chia phước cho các quan - Nói tóm lại, tế trời rất là cung kính, song ngày xưa đặt ra lễ giáo, chủ ý không ở phần văn. Sách có câu: "Phân sai tế thiên-nyếu là đót cốt tế trời, tế trời cốt ở bụng thành, trời đáng kính thật, song không biết tế bằng cái gì cho xứng đáng, b'ra vậy đem đót đồng chỉ thui còn trâu, để tế bụng thành mà thôi, thay trâu xông rồi thì lấy một ít lông mày con trâu ấy đem chôn, tức là tế tế đất. Bối cái thêm ý ấy cho nên những đồ tế không dùng đót mồng-mác. Có nhân đặt lệ này ta đờng thể lực được có nhĩa mà hỏi lại nguyên ý làm sao; song lấy ý người sau suy xét, cũng có nhiều điều hay: Trời chế đất chế, người ta ở đời đời trời đạt đất chế bước ra khỏi ngoài vòng trời đất được không? Người ta ở một mình làm điều gì, dầu hay, dầu dở, hồi trời trời chẳng nói, hồi đất đất chẳng nói, song cõ-nhân mà nói rằng: "Thiên trí địa trí là ý làm sao?" Ý là muốn khuyến người nên trường trọng như có trời đất không, để dầu khi có làm sự gì sai, cũng không đáng làm - Suy một lệ ấy ra, thì tế trời chẳng những quẻ hệ về tôn-giáo mà lại quan hệ đến luân-lý nữa.

Hương chi tế Nam-giao là tế cổ. Hãy hỏi không? Ngọc là một nước, dầu rằng thế đại vua, thiên, nhân, tam bất có, mà có tế vật con vật được đem dâng giờ, vậy chẳng tế hay làm sao!

PHỤ-LỤC
Nhân việc tế Nam-giao, trông nên phụ lủe một đoạn sau đây, để các ngài đừng sợ tham thố cho được thêm tình tương nhượng các quốc, đều bày g' cho có hay.
Đàn-lập-làng An-cửu, phia nam ngoài kinh-thành. Hương nam, sang lủe về năm Gia-long thứ năm. Đàn chia làm 3 khoảng, xây đá và gạch.
Khoảng thứ nhất, chính giữa một án hiệp tế Trời, Đất.
Phia tả ăn thứ nhất, phụng Thái-tử Gia-long.
Phia phải ăn thứ nhất, phụng Thế-tử Cao-hương.
Phia tả ăn thứ hai, phụng Thánh-tử Nhàn hoàng-đế phối từ.
Phia hữu ăn thứ nhì, phụng Hiế-tử Chương hoàng-đế phối từ.
Phia tả ăn thứ ba, phụng Đức-tôn Anh hoàng-đế phối từ.

Đàn đáp tròn, lòng rộng 9 trượng 6 thước, cao 7 thước, mặt xây gạch, day 2 thước 2 cật. Ở giữa xây 28 tầng cật, để dâng giãi màu b'ên mặt ra đều có thêm, thêm phia nam 15 bậc, còn thêm ba 3 mặt đồng vậy bậc đến 9 bậc.

Lối cũ vẫn như là thơ phú, minh, tán, ca ngâm khúc điệu v. v. Lối không có vần như là kinh nghĩa, văn sách, luận, ký, từ lục, từ điển v. v.

Tru trung, văn ta cũng có nhiều lối khác với Tây. Vậy thế nào có sẵn văn nôm thì kỳ kỳ cứ lưa lưa trong các danh văn hay là chép theo một vài bài. Nôm thì náo của ta chưa có sẵn văn nôm thì lưa lưa ở trong các thể văn Tàu, hoặc dịch theo nguyên điệu hoặc dịch theo lối lục bát, hoặc chỉ dịch nghĩa đến bài nào nên để nguyên văn chữ nôm cũng để, để hầu như biết hết các thể cách văn chương của ta và của Tàu.

(Còn nữa)

Hàng-vương từ-kỳ

(Tiếp theo)

Ông Hà-tông-Thước, nói rằng: «Nhr lời ngài nói đó, vậy thời sao pho-kính sách, hóa ra tro, đa người lạnh rồi! Cái em của đức Thánh nhân hầu mặt nữa, một mũi gương giá-lạnh! Cái việc nơi đất Giang-trung sao nữ lòng nào mà dánh vậy? Ngài nghĩ đó coi ai mà bằng người nào Hòn vậy không? Đã sơ lỗi phần văn tôi, nghĩ tôi thuyết-khách của người Đông-công mà dùng làm quan non-ngĩa, có phải là: mới đi-nương hầu rồi, mà lại gờ xong, lại lo đạo học mà thừa truyền, trở xe về đất Khúc-phu, hay là Thái-lao, lẽ dĩ-Không-từ, mach kinh thi, kinh thơ hầu dứt, mà lại nói. Vì vậy cho nên: Có kẻ bày lời mà nói rằng: «Nhà Hán lấy đàng thiên-ha, chẳng tài đàng Thiên-hà, Trương-lương đầu, tài nơi ba quân mặc áo trắng, lý xương ra chường lông hào-khít, lo lông ngựa cũng sự hèn, mà lại nhà Hán hóa-thiên hà đàng thiên-ha, chẳng những là ở rộng xa không-phép mà thôi, là tại nơi đất Khúc-phu, đem mình tôi đó, lẽ dĩ-Không-từ, vì vậy để tiếng lại đời sau nương theo, ngài đây đàng sanh cùng Hán-vương một ngày mà nói vậy ru?»

Vua Hàng-vô nghe lời đó, bi-lời, hết nói, sắc mặt như đất! Có tôi lão-thần, đàng chầu một bên, là Phạm-lãng, bước ra nói rằng: «Tôi có nghe lam người chẳng khỏi nơi trời đất, lấy lẽ mà có sanh, tri-nước chẳng qua giêng-hàng, lấy lẽ mà đàng-ngĩnh. Chứa của tôi, có một người làm tôi, tên là Tio-cun, lòng cứng như đá, mặt lạnh như thừa tuyết, thì hầu thừa minh, chẳng tài chịu thừa nhuc, thì thái mà có tiết, chẳng đành trốn thừa sống, đầu chẳng từ đàng đạo, mà đàng hổ thẹn vậy. Trong truyền nói rằng: Vua Hùng-không tôi lấy lẽ, thì tôi thờ vua lấy truyền. Đại-vương của tôi, xử được điều đó mà!»

(Còn nữa)

Khả tướng kỳ-hầu, CAO THIỆP-KHANG.

Ít câu chữ nhỏ

- (Quelques caractères)
1* Đào lý là công môn.
Cây đào cây lý ở cửa công.
Tích. - Dịch-nhon-Kiệt thấy họ Trương họ Hừn học giỏi bên tiến dân cho vua dâng, sau nên hai danh thần cho nên các quan khen Dịch-nhon-Kiệt mà rằng: Đào lý lần tại công môn.
2* Thương lượng quan tử.
Quan tử người rường.
Tích. - Ông Trần-Thiệt đời nhà Hán một đêm kia thấy an trộm vào nhà ngồi trên kê đi, bên kêu con cháu dậy mà đòi rằng: người ta ở đời chẳng lành chẳng lành long thãm, người chẳng lành chưa ắt là bởi tánh dữ, quả là tại tại tại quan như quan tử đang ngồi trên rường đó.
Câu kia nghe nói hoàng hôn tuấn-tuấn đất lay, ông Thiệt bên nói rằng: Quan-tử mà ra thân đi nói rường là chúng qua đi nghe quá. Nói rồi bên lý 2 đờn tựa cho câu ta mà đuổi đi.
3* Nham chi hoan, hảo vi nhơn chí sự.
Cái bịnh của người ta là hay va làm thầy thiên hạ.
4* Chỉ dạn nhiên cơ.
Chỉ dạn nấu đậu.
Tích. - Tao-Phi muốn hai Tao-Thư là em, bên day đi 7 bước làm rồi bài thơ, bằng không thì chém. Thư liền ngâm rằng:
Chỉ dạn nhiên đậu cơ,
Đầu tai phủ trần khêp.
Đông thì đồng cừu sanh,
Trương liền là thái cên.
Dịch nôm:
Nấu đậu hăng vô đậu,
Đầu tai phủ trần khêp.
Đầu ở trong chảo khêp.

Rằng trong một gốc sanh.
Đốt nhau sao rớt gáp?
Bên Annam mình cũng có tích ông vua kia muốn hai anh. Ngày no ăn tiệc cần nhằm lưỡi bên bắc các quan lam thơ. Có một ông cang trực bên lam thơ him như vậy:

Ngũ sanh chi sơ như v. sanh.
Nhĩ sanh chi hầu ngộ v. huynh.
Kim triều hành hướng cao lương vi,
Hà nhĩn tương thương cốt như tinh?
Dịch nôm:
Lúc ta sanh ra, do chữa sanh (1),
Đồ sanh-ra trẻ, mở lam anh.
Ngày nay đàng hướng cao lương vi,
Sao nhĩn hai nhau cốt nhục tinh!

(1) Hồi cái lưỡi sanh ra thì chưa có cái răng.

LÝ TƯỞNG VÀ DANH NGÔN

(Idées et proverbes)
1* L'imitation est la meilleure des flatteries.
Sĩ bất chức là một điều thù phung rất hèn nhĩn.
2* La réflexion d'un imbécile peut parfois nous empêcher de faire une bêtise.
Ngu giả thiên lý tã hũu nhĩn đắc.
3* Nous nous effroyons souvent du danger lorsqu'il est passé.
Nhĩn khi hiểm đã qua rồi ta mới biết sợ.

ERRATA

Tuần rồi có hai chữ sai: Voix Anna mite àn-công để Voix Annam.
Câu câu có bịnh muốn làm thay thiên hạ lại dùng một chữ r hơn đi trước một chữ sự để sai nghe ra thiệt là kỳ quái mà chắc chừ khán quan đã biết là sập dư.

Miễn nghị

Đường bộ từ Hà-nội về Saigon

(Saigon Hanoi par voie de terre)

(tiếp theo)

Từ Vinh đi Đông-hà thì ban đầu có 1 cái xe hơi đem theo và chở bộ hành đi trong một ngày thì tới, lúc ban đầu đi xe thì phải đến Đông-hà cho kịp đàng sang thơ qua xe lửa đi Huế lúc 8 giờ tới.

Vậy thì bộ hành và thơ đi từ Hanoi về Huế có 2 ngày mà thôi. Vì bây giờ một ngày bởi hết một chuyến xe thì đường Tourane, Huế, Đông-hà tính có 175 kilômetre xe lửa mà phải đi đến 2 ngày, vậy thì bộ hành phải trễ hết 1 ngày.
Ở cây số 234 (439 km từ Hanoi) xe khởi sự chạy theo hòng núi, đường đi bên cao bên thấp, cái vợi nguy lắm, đường cứ vòng theo núi mà lên tới đỉnh xe hơi chạy lên đó, bộ hành ngó xuống thấy cảnh địa tư chung rất đẹp, ngó qua lưng núi thấy vịnh Đông-hời rộng mênh mông, xa xa thấy một cái mũi đất đỏ ra biển, tại đó thì có 1 cái cửa to, dưới cửa to là đàng lộ củ chạy thẳng bon từ trên đến chơn núi không quanh co chút nào hết, còn đường mới từ trên núi xuống chơn núi, đường làm kỳ, đường bon chạy quanh theo hòng núi, chớ không chạy theo bờ biển. Từ cây số 229 thì đường lộ mới chạy theo bờ biển. Khi xe hơi qua khỏi dãy núi ấy rồi kể ngó xa thấy đàng dãy núi Annam-lique, dài từ 15 đến 20 kilômetre dọc theo bờ biển, từ chỗ ấy mà đi thì đường hóa vậy vô như rấn cưa vậy.

Nhứt là phía bên tả thì đường hay quanh ra biển nhiều khi.
Tại cây số 377 (từ Hanoi) thì đường quan lộ giáp với 1 cánh rừng cây xanh um, nhà cửa một vài cái mà lại nghèo khổ, 12 giờ 45 phút, xe hơi

chúng tôi ngừng lại làng Qui-yên vì đó có một nhà thơ nhỏ, có sơ gọi.
Dần đi đó nghe chỉ đi, quần áo rách rưới lang thang, thân thể ốm o như ma xương, lại ghé chiếc lờ lơi coi góc ghê lăm, chúng nó xúm lại xung quanh chúng tôi mà dòm ngó cách tập mạch lăm, họ chúng nó muốn xin chúng tôi bỏ thi cho. Vì thân phận chúng nó nương nào lâu năm trong chốn sinh nầy nầy.

(Còn nữa)

ÂM TIN NGƯỜI ĐI TÂY

(Les nouvelles de ceux qui sont partis)

Trời mây mấp mòi cuộc giặc Âu-châu hề nổi đến thì ai cũng phải gớm ghê; mà nhứt là những người có anh em từng chinh Pháp-địa thì kẻ chắc người sợ sẽ gọi xương nơi khách địa; tại nghe những lời truân hoặc mồ hô, một là người, mười là trâm, trăm là ngàn; ít ịch rã, nhiều, dum ha dum hay với những chuyển hoang đàng; đã không rõ tin chắc mà lại còn thêm dốt. - Vậy tôi xin đàng vào mục này một bài «Thơ tin» của người bạn thiết ở Saint Raphael gửi về, chừ khán quan xem rồi thuật lại cho những người có anh em noi Pháp-quốc rõ, kẻo mà tin theo lời hoặc mi sanh rầu buồn cho ồng. Thơ ấy như vậy:

Kinh trình Chử-nhon và Chử-bửi báo-quan T. T. V. Nay tôi kinh gửi lời về cam ơn ông và chúc mừng ông cũng các ngài dịp việc ở trong tòa báo cho được phần Phú, tho, khang, ninh và cõi Đông-dương càng ngày càng tin báo văn-minh, thì anh em chúng tôi hết lòng mừng rỡ. Sau đây xin phép ông cho anh em chúng tôi to một vài lời để to đả cam ơn ông có lòng tốt, gửi Báo sang Âu-châu cho anh em chúng tôi được biết những chuyện thời sự thế quê hương; tuy là anh em chúng tôi không mua Báo, nhưng mà kỳ n o cũng tiếp được Báo ông gửi sang. Vậy nên anh em tôi gửi lời về cam ơn ông có lòng tốt với anh em chúng tôi ở bên qui-quốc, và xin ông làm ơn cho anh em tôi (à dresse) để khi nào anh em tôi muốn mua Báo hoặc sách, truyền chí chỉ thì một có thể mà gửi mandat về được.

(Còn về phần anh em tôi ở bên qui-quốc, thì chớ phải cũng nhớ ơn trời phú cho đàng mạnh giỏi thường thường và thanh nhơn lăm.

Trong rừng nhà nước đương cực chiến tranh vì loại yểu nghiệt, nhưng anh em chúng tôi vẫn được phần phung lưu thông thả lưn. - Thứa ông: Ghê gớm thay cho cuộc văn-minh tranh chừ này, một đời người chưa hề hai lần được gặp, thì anh em chúng tôi được gặp, hồi rằng mấy cả nước, thì phi chi nam nhi ao ước đã lâu ngày biết mấy!!

Chúng tôi tại một sự bên không được cầm thương lên ngựa sơn chơng hết lòng hết sức với nhà nước. - Những người khác đi ra mà thấy cho tuyết giống giàng-mang đàng to ra long như thanh ái-quốc, nhưng chắc rằng cuộc loan thắng cũng chẳng bao lâu sẽ về tay qui-quốc; bởi Đại-pháp là một nước văn-minh ở chốn liệt-cường, tiếng anh-hùng khắp trong thế giới; lại sẵn lòng thương yêu linh Nam nhĩn con đố, cho nên cứ được đồng-minh cũng chầu thuốc-địa, chẳng phụ dục.

Đã biết Đức thiết lập quốc-hàng cũng chẳng làm gì, anh em chúng tôi chỉ trông cho đắc thắng sẽ về tay qui-quốc, hòng ngày anh em chúng tôi trở lại Nam-bang đàng có vinh qui coi-hội. Thôi, cách văn-minh nói sao cho hết, xin thế thì một ít lời để tỏ đếu cam ơn ông và nói mấy cái nôm na; xin ông cho phép khi nào thì tôi đến ông thì ông đàng vào báo đàng cho các ông các bà có thân nhơn ở bên Pháp-quốc đàng an lòng khỏi tin lời đồn huyễn.

là-văn-Giải
làng Thới-thạnh, làng Thới-bào, huyện Ô-môn, tỉnh Cần-thơ.

Le caporal Giải, service de santale N° 6 559 de la 21 Compagnie du 73 Bataillon Indochinois au Camp Valescure.
à Saint Raphael.

Hóa học sơ giải

(Chimie)

Hóa học là một khoa cách tri đả nghiên cứu tánh chất riêng của vật và những hiện tượng hay chuyển biến tánh chất ấy luôn luôn.

Mỗi một vật đều có tánh chất riêng để cho ta để phân ra.

Hóa học chia ra hai tiểu-khoa.

- 1. Kim thạch hóa học (Chimie minérale).
2. Cơ quan hóa học (Chimie organique).
Kim thạch hóa học dạy mình nghiên cứu các loại kim khi (métaux) và các loại tương tự kim khi (Métalloïdes).

Cơ quan hóa học dạy mình nghiên cứu các vật của các loại động-vật tạo ra, chừ động-vật chừ ngoại thì chẳng hề ai tạo được, bởi thế mới kêu là Cơ quan hóa học, song le từ 50 năm nay các nhà hóa-học đả tìm cách tạo những vật ấy được rồi cho nên câu Cơ quan hóa học thành ra thiếu nghĩa lý, bởi đó mà phải giải nghĩa lại cho rành: Cơ quan hóa học là một khoa dạy nghiên cứu các vật hỗn hiệp mỗi toan, (étudier les composés du carbone).

Kỹ trug nô là một đơay trong Kim thạch hóa học, song vì nó dài lắm dài hơn hết các đơay kia, nên phải đặt riêng nó ra một đơan.

Vật vắn có hai thứ:
Vật đơn (corps simple).
Vật kép (corps composé)
Vật đơn là vật có một chất.
Vật kép là vật nhiều chất hỗn hiệp mà làm ra vật ấy có thứ lưỡng chất (binaire), tam chất (ternaire), có thứ tứ chất (quaternaire).

Muốn thì nghiệm cho rõ vật nào có mấy chất thì phải phân giải (analyse).

Như khiếm cho biết một vật có mấy chất và chất ấy là chi thì kêu là tánh chất phân giải (analyse qualitative).

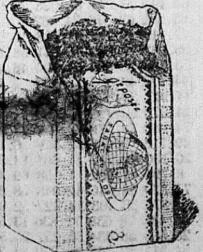
Còn muốn biết mấy chất ấy so sánh nhau khi được mấy phần thì kêu là đả thiệu phân giải (analyse se quantitative).

Như đem nước ra mà phân giải thì thấy có 2 chất: 1. Dương khí (Oxygène), 2. Kinh khí (Hydrogène), ấy là tánh chất phân giải.
Còn lấy 9 grammes nước ra mà phân giải thì có được: 1 gramme dương khí 8 grammes kinh khí, ấy là đả thiệu phân giải.

Còn lấy 1 grammes đường khi trộn với 8 grammes kinh khí mà làm ra 9 grammes nước thì kêu là Hiệp tạo đả thiệu (synthèse).

Thuốc gói chữa vắn hiệu GLOBE

AT A CURE POUR LA TOUX THOM DIËU

Có một mình hãng Denis Frères trũ thuốc này mà thôi.

THUỐC LÁ VẮN RỜI HIỆU JOB

là một hiệu thuốc tốt nhất. Những người ghiên thuốc mà muốn giữ vệ-sanh, khỏi hư phổi, không rạo có họng, thì nên dùng thuốc hiệu này...

THẬT GIẤY VẮN THUỐC LÁ-HIỆU

JOB

ĐƯỢC ĐÁNH NGƯỜI HANG ĐƯỢC ĐỀ TÀI ĐÓN BAN THƯỜNG ĐƯỢC ĐỀ TÀI ĐÓN BAN THƯỜNG

Của ông Jean BARDOU chế ra, hiệu mẫu đã ký tại Tô-an Nay con trai ông ký là ông Pierre BARDOU nối nghiệp

Chủ lĩnh trung Lán là: J.J. Paulhac BOY LANDRY... Đón tại nước Langsa. Dùng sửa thường hàng trong bán chầu, vãn vãn.

Ai là chẳng biết Giấy vắn thuốc là JOB, là hiệu giấy tốt nhất Giấy chầy được hết không có tàn

Xưa nay kẻ đã hàng nghìn người làm mạo giấy JOB, vì giấy JOB là giấy tốt nhất trong thế-giới, nhưng bản-hiệu đã thừa các tòa-án, đã ngời xừ trọng phạt các nhà làm mạo rồi.

VẬY HÚT THUỐC HIỆU JOB là bảo thủ sức khỏe và lợi là rành mắt thuốc ngon.

CÂN BẠI PHỤC KIỆN

Mỗi người đều biết rằng: Thuốc Pilules Pink nó hay bổ huyết. Trong các vị thuốc thiết có một mĩa nó bổ huyết hơn hết, cho nên có một ông danh-sư kia, khiên nó mà nói rằng: Mỗi hườn Pilules Pink là một cục máu.

Đời này là đời thiên-hạ đang đưa chon làm ăn lực bực, cho nên cần cốt phải hao môn, bất kỳ cho nên ai ai cũng phải biết rằng sắn có trong tay một vị linh-don rất hay, làm cho những bợn bị chừ hư há tền được trở nên khương cường tráng kiện.

Ta đã biết rằng: nội dăm thầy thuốc đên và thuốc Pilules Pink hay bổ cân, nhưng răng nó chưa đủ, ta ước sao cho mỗi người biết nó cho rõ, đặng mà tự chuyển tự trị, đặng có ngày nào vương mang bình hoa sẽ mà uống chẳng cần gì hết cả.

PILULES PINK

(Bổ hoàn linh đơn)

Trong các tiem thuốc có bán, có trẻ nên thuốc của ông de MARI et LAURENS Pharmacie de Normale, Saigon.

Mỗi hộp giá là 3 quan 50: 6 hộp 17 quan 50.

TRẠI THỢ-MỘC CHẠM VÀ CÁN Michel NGUYEN-HIỆP-HÒA Tại chợ Lái-thiền, đường Abattoir.

Trại tôi dùng toàn cặm-lai, trác, gỗ đống các món theo kiểu kim thời. mĩc cặm-thạch, thành cặm hay không mĩc gỗ liền bốn kiểu. mĩc cặm-thạch, thành cặm hay không mĩc gỗ liền, bốn trụ, một trụ.

Tủ áo, tủ rượu, tủ thờ cặm hay chạm vãng ba, hai, một, vãn vãn. Quý ông muốn đặt xin gửi kiểu hay đến tại chợ Lái-thiền mua đồ có sẵn.

LỜI RAO

JAN Lục-Tỉnh-Tân-Văn. Nguyện-hạp 1916 thiết giá 0 \$ 20 (không phải 0 \$ 40). 2 Tiền-cân-báo-hậu thứ 8. 0 30 3 Tiền Lục-vãn-Tiền... 0 30

Đón tại nước Langsa. Dùng sửa thường hàng trong bán chầu, vãn vãn. Sức khỏe, Mạnh-mẽ, vãn vãn.

nữ sưa tươi sắn, Bộ sừ Normand tự thứ này có danh, sắn sắn sừ thường hàng và qui hơn trong cả hần chầu.

Thuốc vãn này đắt 0 mà lại chắc, đon cho người biết hết thuốc đong.

Xin hỏi hiệu tại hãng Berthet, Charrière và Công ty.

HỆ THỬ RỜI THÌ ỨA NÓ LIỀN LÒN.

TABACS ET CIGARETTES JEAN BASTO. 烟絲以及烟枝. Includes image of a person on a horse.

HÀNG BÁN RƯỢU HIỆU DENIS FRÈRES

LẬP RA TỪ NĂM 1862 NHÀ NGÀNH TẠI HAIPHONG, BORDEAUX, SAIGON, HANOI

Hàng DENIS FRÈRES trừ savon hiệu « Bonne Mère » là thứ sá-bon tốt hơn hết các thứ khác.

Còn ai ưa dùng thứ rượu bổ, thường gọi là Quinquina thì hãy mua thứ rượu sau này:

Một là « Toni Kola Secretast ». Hai là: Saint Raphaël Ducos.

Hàng này cũng có bán tủ sắn tốt và chắc lắm, hiệu là tủ « Dubois Oudin ».

Còn ai hay hút thuốc Cigares thì mua thứ Cigares El Conde thì là sẽ ưa nó vì giá đã rẻ mà lại mùi nó ngon ngọt nữa.

Hàng này có bán đủ thứ rượu tốt xin kể sau này: Rượu chầu trắng và chầu đỏ trong thùng và chầu ra ve.

Rượu Champagnes: Ve Clicquot-Ponsardin, Roederer, Moët et Chandon.

Rượu Tisane de Champagne supérieure: E. et S. Perrier. Rượu Tisane extra: Marquis de Bergey.

Hàng này cũng có bán thuốc gói và thuốc vãn rời hiệu Le Globe và giấy hút thuốc kêu là « Nil » có thứ rượu kêu là: vieille Eau-de-vie Dejean, Rhum Negrita.

Liqueurs và cognacs Marie Brizard, và Roger. Bière Gruber và Bière Lorraine. Rượu Madère, Malaga và Muscat de Frontignan Rivoire.

Có bán máy viết hiệu Remington và các thứ đồ phụ tùng.

Cũng có trữ các thứ hộp quẹt Đông-Dương, và ngoài Bền-thủy, bán An-nam và ông quết Hàn-ộ (Honkin) nữa.

Ai muốn hỏi giá thì viết thư như này.

Maison DENIS FRÈRES, SAIGON

Có Một MÌNH NHÀ NÀY CÓ QUYỀN THAY MẶT CHO NHÀ ĐỐC SỬNG VÀ LÀN XE MÁY.

TẠI THÀNH St-Étienne. Mà thôi

M. F. MICHEL, GAFFORT Successeur & đường Cathat số 36. Có Bán SỬNG để thờ và đồ kiểu. B. THUỐC, BẠN, XE-MÁY, ĐỒNG-HỒ và đồ NỮ-TRANG. Đồ đã hết lại giá rẻ. Quý-Châu muốn mua vật chỉ thì xin để thư như vậy: M. F. MICHEL, GAFFORT Successeur, 36 rue Cathat. - SAIGON.

SÔNG LÂU NHỜ RƯỢU

(Longévité grâce à une liqueur)

Hiện bấy giờ bên nước Hát-lô có một vị địa-chủ đã ngoài 95 tuổi mà sức lực vẫn mạnh mẽ như người 40 tuổi, đi đứng chơi hội, ăn ngủ rất khỏe, cả ngày ở ngoài trời ngoài nắng coi tất-tô làm công chuyện.

Ngày xưa có một người đi thăm ông, hỏi thế cho biết tại đâu ông uống rượu được như vậy? Ông trả lời rằng: Ông uống rượu Quina Gentiane hiệu Mazet là một thứ rượu trường-sinh bổ-lão. Người khách nghe nói cũng có lòng mê uống rượu như ông, liền về nhà sai trẻ đi mua cho ông thứ rượu Quina Gentiane mà ông nói bổ-lão. Thỉnh thoảng ông cũng có đi thăm ông, cũng bên nhà của ông mua rượu uống và ông cũng khỏe mạnh.

Có bán trong các tiệm hàng xé (epiceries).

Lời tự thuật của một người đi du lịch

(Récit d'un touriste)

Trong buổi tối đi du lịch xir này sung xir xia tôi hay xư thuốc điều không biết bao nhiêu mà xư? Tôi hỏi đủ thứ thuốc bán các nơi, duy có thứ thuốc điều Cigarette Diva thiết ngon hơn hết, hút nó không khô cổ và khỏi sinh bệnh hoạn, vì thuốc này không có nhựa như các thuốc kia, khỏi nó thơm tho và điều làm. Có bán trong các tiệm bán đồ tạp vật (epiceries) và trong các quán café.

Nhà Lefranc và Công-ty ở PARIS

LÀM MÀU VERNIS VÀ MỰC IN HÃNG DENIS FRÈRES, một mình đại lý cả Đông-dương

Tại nhà in ông P.-H. SCHNEIDER 7 Boulevard Nordolam - SAIGON
KIM, VĂN, KIỀM, ông P. Trương-Vinh-Kỳ in lại rồi
Khốnh hình 1500: Có hình 2500: Tiền số 1510.

ATELIER DE GRAVURE SUR MÉTAUX & MARBRES

En tous Genres
Prix Modérés

Plumes, Trépanes, Bâtons, Cabots, La Courte, etc.

Kinh trình thợ quý vị tôi có lập TIỆM KHẮC CỒN ĐAU ĐỒNG VÀ MỘT THUNG (TIMBRES COUVRE ET CAOUTCHOUC) bằng đồng, chạm mô bia đá cẩm thạch đá mã (pierrres tombales), có đủ thứ con dấu lư. Quý khách muốn dùng kiểu nào xin gửi thơ cho tôi thì tôi sẽ gửi catalogue cho quý vị và kiểu nào thì tôi sẽ làm công cho quý vị và tính giá thiệt-rẻ, tôi rất đợi ơn vô cùng.

NGUYỄN-CHÍ-HOÀ
GRAVEUR
42, Rue Amiral-Dupré. - SAIGON

HÃY HỎI THỨ HỘP QUỆT HIỆU NÀY

LÀ THỨ TỐT HƠN CÁC THỨ KHÁC

TRỊ BỆNH YẾU PHÁP

(Capsule médicamente)

Chợ vị muốn cho trong nhà có một thứ rượu mà đáng trong lúc đau rét, hoặc nóng lạnh, thì không đáng tiền, thì hãy mua rượu Rhum mana là rượu thiên nhiên, không có lai tạp, hơn các thứ rượu chạm khác. Mỗi chai chỉ có 50 cắc, làm cho quý vị khỏi phải mua nhiều, mà lại cho khỏe, mà lại cho khỏe, mà lại cho khỏe.

PHẢI DÙNG THUỐC BỔ VÀ TRỊ ĐAM THIẾT HIỆU LÀ ELIXIR TONIQUE ANTIGLAIREUX

Của ông LƯƠNG-Y GUILLÉ

Từ tám mươi năm nay thuốc ELIXIR có chế đường của quan LƯƠNG-Y GUILLÉ lấy làm thần hiệu trong những bệnh HƯ PHẪ, đau trong TÍ VỊ, đau nơi TRÁI TIM, ĐAU GAN, ĐAU MINH, RẾT VÀO ĐA, hoặc CHỐI NƯỚC, BỆNH KIẾT, BỆNH HO ĐÀO, BỆNH CỘM, CHÉ CHỐC NGOÀI DA và bệnh có TRÙNG LÁI TRONG BỤNG.

Ấy là một thứ THUỐC XỐ rất tiền và rất kiên nghiệm làm cho HUỆT RA TINH KHIẾT. Những bệnh gốc bởi ĐAM hay là MẬT phát ra thì uống số hay lắm.

Một ki thuốc trị đăm nào mà không có dấu hiệu của PAUL GAGE thì chớ dùng.

LẠI CÓ MỘT THỨ

THUỐC HOÀN XỐ

nên dùng rất trong thứ Elixir Tonique Antiglaireux của quan LƯƠNG-Y GUILLÉ.

Đành chỗ trữ thuốc này là nhà: PAUL GAGE FILS, nhữ hàng / bán ở y sinh, đường GREENELLE ST GERMAIN môn số 8, ở tại de thành PARIS.

Ở TRONG CÁC BƯỚC PHÒNG ĐỀU CÒ BÁN

KHOẢN CHẤT THỦY

(Nước suối kim thạch)

VICHY CÉLESTINS

Có bán nguyên về và nửa về. Trị bệnh đau Thận, đau xương khớp, đau mắt, đau đầu, đau răng, đau tai, đau mắt, đau mắt, đau mắt.

VICHY GRANDE-GRILLE VICHY HOPITAL

Trị bệnh đau gan và bệnh đăm. Đây coi chừng để giả mạo, xin mua phải chỉ cho trắng thứ nước này, mình muốn uống.

VICHY-ÉTAT ĐIỀU TRỊ

SEL VICHY-ÉTAT là muối tự nhiên trong nước suối kỳ mà rẻ. Có hộp và có ve.

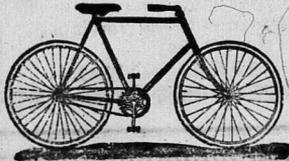
PASTILLES VICHY-ÉTAT mỗi khi ăn cơm rồi uống chừng 2, 3 viên thì dễ tiêu hóa.
COMPRIMES VICHY-ÉTAT dùng để cho mình đau nước mắt khỏi chảy.

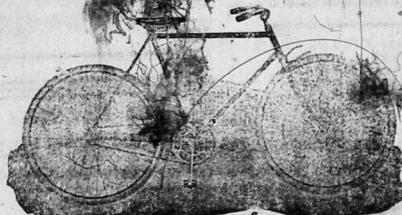
HIỆU TO LANGSA "LA SEMEUSE"

XE MÁY HUẾ LỆ ĐÈ ĐI ĐƯỜNG XA, KIỂU O.

Vanh bánh xe bằng nhôm và bằng Aluminium (Tổ-phần) hoặc bằng sắt và nhôm lư và Cao su Bergougnan loại "Le Gaulois" túi da da bọc, có đường: 2 cái chia khóa; Đĩa nhớt, ống dẫn và đồ phụ tùng. Tay cầm bộ bánh lư y mình lư.

Xe vành cây và Aluminium
Bánh xe THÔNG-THÁ
Giá 60 \$
Vành bằng sắt 55 \$

Xe bánh cây và Aluminium
Tum "EADIE"
Núm xe thông-thả và giây ngừng
Bánh xe chổi lư

Bán tại HÃNG BERTHET, CHARRIÈRE và CÔNG-TY, môn bài số 88, đường Kinh-lập, SAIGON.

Nên gửi thơ đến hãng Berthet, Charrière và Công-ty xin sách riêng có vẽ hình và chỉ giá cả.

Tại hãng này cũng có thứ xe hiệu "EODE" rất và chắc, từ 47 \$ một cái cấp lên, bánh xe thông-thả có túi da, ống thụt, chia khóa và bình đèn.

Le Directeur-Gérant : F.-H. SCHNEIDER
Certifié l'insertion.
Saigon, le 19

Vu pour légalisation de la signature
Saigon, le
Le Maire de la Ville de Saigon

Saigon - Imp. F.-H. SCHNEIDER

Certifié le tirage à
Only cent cinquante exemplaires
Saigon le 16 mai 1918